

Sever a Field Studie Council

Jitka Uhlířová, Svatava Škantová

Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory "SEVER" je nevládní nezisková organizace pro rozvoj ekologické výchovy v České republice se sídlem v Horním Maršově ve východních Krkonoších a odloučenými pracovišti v Litoměřicích a v Hradci Králové. Navazuje na předchozí činnost Českého střediska ekologické výchovy Rýchory.

Posláním organizace je:

- realizace výchovných a školících akcí pro žáky základních a středních škol
- odborné ekologické poradenství a konzultace
- prodej a půjčování literatury, videopořadů a dalších materiálů, zpracování odborných studií o ekologické výchově

Činnosti střediska přispívá k řešení místních i globálních problémů u jejich nejhlubšího zdroje - tj. v oblasti postojů, chování a jednání člověka jako jednotlivce i lidské komunity. Prostředkem je k tomu ekologická výchova, která je chápána především jako výchova k odpovědnému jednání vůči přírodě i společnosti.

Metody:

- od poznání místního prostředí po uvědomění si globálních souvislostí
- od prožitků a zkušeností po schopnost řešit problémy
- od probuzení zájmu přes rozvoj znalostí, chápání, dovedností a etických hodnot až po chování a činy slučitelné s ekologicky šetrným (trvale udržitelným) způsobem života.

1. Výchovné a školící akce pro žáky a studenty

VÝUKOVÉ PROGRAMY PRO 1. STUPEŇ ZÁKLADNÍCH ŠKOL

Programy (časová dotace 2 - 3 vyučovací hodiny) vychází ze znalostí žáků 1. stupně ZŠ, tj. navazují na prvouku, přírodovědu a výtvarnou výchovu. Např. program *Jak krtek ke kalhotkám přišel* je zaměřen na problematiku vzniku látky (jak je to dlouhá cesta očima krtek, na počátku je rostlina - len, rostlinami lze obarvit látku, jak se látka vyráběla dříve (batikování, ruční stav). Program *Máme rádi zvířata* je zaměřen na odbourání tradičních stereotypů (proč jsou nám některá zvířata nepříjemná a proč, jsou naše pocity opodstatněné apod.).

KRÁTKODOBÉ VÝUKOVÉ PROGRAMY PRO ZÁKLADNÍ A STŘEDNÍ ŠKOLY

Výukové jsou zaměřené na problémy životního prostředí u nás i v celosvětových souvislostech, na ochranu přírody a na vytváření ohleduplnějšího životního stylu. Program *Pán, správce nebo jeden z mnoha?* je zaměřen na uvědomění si rozmanitosti života na Zemi (Proč jedny chráníme a druhé bychom tu nejraději neměli? Existují škodlivá zvířata? Kdo o tom rozhoduje? A jsme na této planetě pány, správci nebo jen jedním z miliónu druhů? Součástí programu je řízená diskuse na téma „etické a neetické zacházení se zvířaty, mají

zvířata (a příroda) svá práva?", informace o využívání zvířat člověkem, videofilm Program *Ekonomické = ekologické* se zabývá otázkami Co je to pokrok, ekonomický růst a co trvale udržitelný rozvoj? Lze skloubit ekonomický rozvoj a ochranu prostředí? Existují meze růstu? Jaké jsou příčiny a důsledky plýtvání přírodními zdroji a rostoucího znečištění?

POBYTOVÉ VÝUKOVÉ PROGRAMY V KRKONOŠÍCH PRO ZÁKLADNÍ A STŘEDNÍ ŠKOLY

Programy vychází z osnov více předmětů příslušného stupně školy, na 1. stupni ZŠ zejména prvouky, přírodovědy a vlastivědy, na 2. stupni ZŠ a na středních školách zejména přírodopisu, resp. biologie, zeměpisu, chemie, občanské výchovy, dějepisu, estetické výchovy, praktických činností.

Programy kladou důraz na mezipředmětový přístup k problematice životního prostředí, na interaktivní metody a na začlenění těchto otázek do celého spektra předmětů. Lze je dobře využít též ve výchově ke zdravému životnímu stylu, při preventivních programech a v mimoškolní výchově.

Do obsahu výukových programů se prolíná „globální výchova“ (důraz na chápání souvislostí, vyváženost obsahu i forem, chápání problémů).

Nedílnou součástí pobytu jsou exkurze do nejzajímavějších částí Krkonošského národního parku.

Příklad pobytového programu pro 1. stupeň ZŠ: „Vítejte v Krakonošově království“

1.den - Den lidí: aktivity na seznámení, poznávání a stmelení skupiny

2.den - Den zvířat: setkání se zvířaty, terénní pozorování, aktivity na téma: „Existují ošklivá zvířata?“

3.den - Den starých Krkonoš: výprava do historie, změna krajiny zásahem člověka, ruční výroby

4.den - Den Země: jak pomoci přírodě, třídění odpadu, výroba ručního papíru

Příklad pobytového programu pro 2. stupeň ZŠ a pro SŠ: „Týden pro trvale udržitelný život“

Pobyt začíná aktivitami zaměřenými na stmelení skupiny, navození důvěry, vytvoření dobré pracovní atmosféry. Přitom se rozvíjí schopnost řešit problémy a spolupracovat ve skupině. Na tento blok navazuje praktické studium místní přírody a ekologických problémů v terénu. Činnosti propojují a doplňují znalosti a dovednosti z jednotlivých předmětů, např: přírodopisu, chemie, zeměpisu, dějepisu, estetické výchovy. Pokračuje rozvíjení takových dovedností jako práce s informacemi a řešení problémů.

Od takto získaných konkrétních zkušeností žáků jsou následně odvozena obecnější témata - postavení člověka v přírodě, globální problémy lidstva a princip trvale udržitelného rozvoje. Častou výukovou metodou v této části programu jsou řízené diskuse a simulační hry. Opět dochází k integraci a doplnění znalostí získaných v jednotlivých předmětech.

Závěrečný blok je věnován možnostem řešení ekologických problémů z hlediska jednotlivce i společnosti. Snažíme se v žácích a studentech probudit zájem o tuto problematiku, o propojení a doplnění potřebných znalostí, dovedností a postojů. Hlavním cílem je představení konkrétních činností ve prospěch životního prostředí.

Simulační hry - řízené diskuse - terénní pozorování - dramatická výchova - rukodělná činnost - výtvarná tvořivost - exkurze po Krkonoších (např. Obří důl, Sněžka, horská rašeliniště, Rýchorská květnice)

2. Kurzy pro učitele základních a středních škol: Kurz „Krabice bez odpadů“ poskytuje učitelům bohatý zdroj informací, aktivit, pracovních listů, pomůcek a ukázkových materiálů potřebných při výuce problematiky vzniku, separace a recyklace odpadů. Uplatní se především při výuce na 1. a 2. stupni základní školy. Ekologický klub učitelů (SEVERKA) nabízí členům získání informací o nejrůznějších tématech, poskytuje náměty do vyučovací praxe a umožňuje vzájemnou výměnu zkušeností. Součástí jsou pravidelné semináře a přednášky v Trutnově a Litoměřicích.

3. Metodika pro ekologickou výchovu: Projekt M.R.K.E.V. („Metodika a realizace komplexní ekologické výchovy) v regionech“ je zaměřený na podporu ekologické výchovy na školách. Program "Člověk a prostředí" vymezuje základní obsah a metody výchovy k udržitelnému způsobu života na základních a středních školách. Lze jej využít jak pro zařazení ekologické problematiky do jednotlivých předmětů, tak pro osnovu učebního celku, samostatného předmětu či zájmové činnosti.

4. Ekologické poradenství, půjčování a prodej knih, videokazet, pomůcek, přednášky pro veřejnost: „Zelený balíček“ je soubor materiálů pro ekologickou výchovu a vzdělávání, který obsahuje interaktivní CD-ROM, příručku s výukovými plány pro učitele, kazetu s videoklipy i delšími filmy s ekologickou tematikou a ekologickou hru. Čítanka z východních Krkonoš je věnována historickému vývoji vztahu člověka a krajiny ve východních Krkonoších a slouží jak návštěvníkům Krkonoš, tak jako regionální učební text pro školy.

5. Vydávání časopisu pro ekogramotnost Bedrník a Ekoton

Projekty SEVERu

Právě probíhající projekty

Škola pro udržitelný život 2005

Na mezinárodní úrovni je program je realizován v rámci společného programu s firmou Toyota a organizacemi Groundworks (Velká Británie) a Fundacija Partnerstvo dla Środowiska (Polsko). V České republice se na organizaci podílejí Krajský úřad Královehradeckého kraje a Krajský koordinátor EVVO v Pardubickém kraji Ekocentrum PALETA Pardubice Projekt bude probíhal v roce 2005.

Ekologická výchova ve speciálních školách - celoroční projekt pro žáky a pedagogické pracovníky speciálních a zvláštních škol.

Koncepce ekologické výchovy v Praze - zmapování stavu a návrh koncepce ekologické výchovy v Praze zadalo v březnu 2004 město Praha týmu několika organizací. Na zpracování se podílí i středisko ekologické výchovy SEVER.

ROZVOJ EKOLOGICKÉ VÝCHOVY V ÚSTECKÉM KRAJI

Středisko ekologické výchovy SEVER vyhláší v rámci partnerského projektu mezi provincií Jižní Holandsko a Ústeckým krajem grantový program na podporu

nízkorozpočtových projektů do 20000 Kč. Projekt Ekologická výchova v severních Čechách je zaměřen na vznik sítě středisek ekologické výchovy. V jeho rámci probíhá řada programů v několika severočeských okresech.

DOTEK - Dům obnovy tradic, ekologie a kultury

DOTEK je dlouhodobým projektem Střediska ekologické výchovy a etiky Rýchory - SEVER na využití objektu fary v Horním Maršově pro šíření dobrých myšlenek, návyků a dovedností směřujících k trvale udržitelnému a šťastnému životu.

Analýza ekologické výchovy v Královehradeckém kraji

Stav ekologické výchovy v Královehradeckém kraji a přehled organizací, které se v kraji ekologickou výchovou zabývají.

Zdroje: www.sever.ecn.cz

The Field Studies Council (FSC) je charitativní organizace, která byla založena v roce 1943 a stala se mezinárodně respektovanou díky své národní síti 17 vzdělávacích center, mezinárodnímu dosahu svých vzdělávacích projektů, výzkumných programů, informačních a publikačních služeb a celé řadě profesionálních školení a volnočasových kurzů. Poskytuje příležitosti informovat se, poznávat a porozumět přírodnímu prostředí všem lidem bez ohledu na jejich věk a schopnosti.

První studenti se v organizaci začali environmentálně vzdělávat v květnu 1946. Jako charita byla zaregistrována v roce 1956. V roce 1959 začala vydávat magazín, jehož do dnešních dnů vyšlo přes 250 výtisků. Od roku 1978 začalo FSC nabízet kurzy i v zahraničí. V roce 1994 nově rozšířilo jsou pedagogickou činnost nabídkou výcviku a konzultací v oblasti vzdělávání.

Stručný přehled náplně práce:

1. vzdělávání pro udržitelnost
2. tvorba environmentálních vzdělávacích center
3. tvorba analýz pro environmentální vzdělávací centra
4. zvyšování veřejného povědomí a účasti veřejnosti na ochraně ŽP
5. podpora vzniku NGO

Cíle:

Hlavním cílem této organizace je přinášet environmentální znalosti všem. Tato informace je obsažena už v jejím logu. FSC věří, že čím více lidé o životním prostředí vědí, tím více si váží jeho potřeb a chrání jeho rozmanitost a krásu pro budoucí generace. Také se domnívá, že environmentální znalosti s sebou přinášejí vědomí určitých etických implikací provádění svých cílů. Věřící, že má určité závazky vůči ŽP, a proto se veškerým svým jednáním snaží vyhovět environmentálnímu právu a v oblastech, kde je environmentální právo neadekvátní, tam chce pomoci vypracovat a uvést do praxe nové environmentální směrnice. V takovýchto případech plně spolupracuje se všemi regulačními autoritami. Chce stále hodnotit environmentální dopad svých produktů a projektů, politik a operací s ohledem na redukci a kontrolu jejich vlivu na ŽP. Snaží se rovněž, aby její dodavatelé a spolupracovníci přispívali

k dodržování jejich environmentálních cílů. Také chce pravidelně informovat veřejnost o svých environmentálních cílech a jejich plnění skrze každoroční výroční zprávu.

FSC centra:

V současné době existuje 17 center v různých oblastech Anglie, Walesu a Severního Irsku. Umístění všech center byla vybírána podle bohatosti a pestrosti tamního prostředí. Zaměstnanci center v nich vytvářejí uvolněné a neformální prostředí tak, aby se každý návštěvník cítil co nejpříjemněji.

Všechna centra jsou vedena „nadšenci“, odborníky zasvěcenými jak do problematiky vedení centra, tak hlubokým vzděláním v určité vědecké oblasti. Tito lidé mají zároveň dostatek zkušeností s učením a prací v terénu. Zbytek týmu centra tvoří 3 až 6 učitelů se širokým okruhem zájmů a zaměstnanci starající se o chod centra a administrativu.

Z 17 center jich 13 nabízí také vícedenní kurzy. Například blízko Londýna bylo vybudováno speciální centrum, které nabízí širokou škálu jedno nebo vícedenních kurzů. Všechna centra také poskytují možnost ubytování v místním Bed and Breakfast. Pro zajištění větší flexibility návštěvníkům kurzů se nabízí rovněž možnost navštívit každý kurz pouze krátkodobě.

Každý rok centrum přivítá více než 70 000 lidí na různě dlouhých kurzech. Nejdůležitějším záměrem kurzů je předat účastníkům hlubší porozumění přírodě a přinést tak i nezbytné pochopení lidského místa v ní.

Většina vedoucích kurzů využívá při výuce své zkušenosti se vzděláváním pomocí metody „fieldwork“. Naslouchají potřebám zákazníků a podle jejich požadavků jim doslova ušijí kurzy přesně na míru. Nabídka předmětů obsahuje: např. geografii, biologii, ekologii, environmentální vědu, geologii, volný čas a turismus. V centrech se tyto předměty vyučují na všech úrovních - od začátečníků až po velmi pokročilé.

Hlavní činnosti FSC:

1. Vzdělávací programy pro žáky a studenty

Při nich je kladen největší důraz na pochopení věcí v souvislostech, v celku. Programy se snaží spojovat znalostní stránky (historie, geografie aj.) se stránkami emočními (terénní práce, zážitková pedagogika - rafting, horská kola aj.). Zvláště významné jsou vzdělávací programy pro děti do 10 let, které propojují poznatky z geografie, historie, biologie, literatury, matematiky, umění, hudby, informačních technologií i důraz na rozvoj kreativního a kritického myšlení, chápání v souvislostech a hodnotící postoje. Takovéto vzdělávání spadá do oblasti kampaně Real World Learning, který se snaží zlomit bariéry vyučování mimo školní třídy u dětí jakéhokoli věku. Na středoškolské žáky je orientovaná kampaň Save our Biology, která se snaží v dětech vzbudit větší zájem o přírodní vědy a biologii důrazem na práci v terénu. Specifické jsou v této oblasti zážitkové kurzy pro školy, které plně využívají poznatků zážitkové pedagogiky a nabízí pro děti zajímavý terénní program. (Někdy se jim říká „eko-dobrodružství“, pro jejich úspěšné kombinování dobrodružných aktivit a objevů v přírodním prostředí.) Významná je také existence venkovních tříd, které vznikají na různých typech škol, od základních až po vysoké v Anglii, Skotsku i Irsku. Existují ale kury i pro učitele.

2. Volnočasové aktivity

Mezi ně se řadí např. kurzy malování, které mohou probíhat v tematických modulech (např. Znečištění vody), či tematické semináře (např. Ptačí zpěv aj.) Za rok 2004 proběhlo přes

600 podobných kurzů. Mezi volnočasové aktivity můžeme jistě zařadit již umíněné ekodobrodružství, kterých se o prázdninách mohou zúčastňovat i rodiče s dětmi. Děti i dospělí se podle zájmu mohou zapojit do aktivit jako je horolezectví, kanoistiky, jízdy na horských kolech a tyto zábavné aktivity kombinovat s návštěvou lesa, hledáním ztracených jezírek, či objevování tajemství pláží.

3. Kurzy profesionálního rozvoje

Kurzy jsou často akreditované, vhodné jako doplněk či rozšíření vzdělání. Tyto kurzy se nezaměřují jen čistě na environmentální problematiku, ale i např. na vzdělávání či management a rozvoj. V rámci environmentální problematiky mohou např. konkrétně poskytnout základní dovednosti potřebné pro ekologickou práci v terénu, identifikaci rostlin a zvířat či získávání dat aj. Takovéto kurzy jsou obvykle úzce specializované, o čemž svědčí i jejich názvy, např.: „Fauna na usazených březích“(Fauna on Sediment Shores) či „Úvod do digitální fotografie“(Introducing Digital Photography) nebo „Zapojení dětí do environmentálních aktivit“(Involving children in Environmental Activities)

4. Zahraniční exkurze

Od roku 1978 zajišťuje organizace také zahraniční exkurze, zaměřené nejen na poznávání místní přírody, ale také místní kultury. V zahraničí realizuje organizace také množství projektů. Mezi nejzajímavější z našeho pohledu patří jistě spolupráce se Slovenskou republikou při vzniku vzdělávacích ekologických center či projekt Focus, který se podílí na vzniku kurikula na Vysoké škole zemědělské v Indii a množství dalších.

5. Vydávání publikací

Vychází jich každoročně celá řádka a jsou zaměřeny zejména na mapování přírody v konkrétních oblastech. Jsou dostupné na stránkách FSC k internetovému objednání. Publikace měsíce března je např. kniha „Lesní rostliny“ („Woodland plants“). Obsahuje podrobný popis listů 41 lesních rostlin, které umožní každému poznat rostlinu, i přestože nekvete. K dispozici na internetu je i řada publikací „Rostlina trpí“ (Plant galls), které popisují běžné utrpení běžných rostlin a příčiny, které jejich utrpení způsobují.

6. **Poskytování konzultací**, které mohou pomoci při budování kapacit pro trvale udržitelný rozvoj ve Velké Británii a na celém světě.

Členství:

Členem organizace se může stát kdokoli, stačí pouze platit pravidelně členské příspěvky. Od roku 1993 tyto členské příspěvky jdou do dětského fondu (The FSC Kids Fund), zajišťují možnost bezplatných kurzů znevýhodněným mladým lidem, kteří by se jinak nemohli účastnit FSC kurzů, což by nepodporovalo cíl možnost dosažení vzdělání pro všechny. Každým rokem finanční obsah fondů roste tím. Protože je tato myšlenka dobrá, převádí FSC £5 z každého členského poplatku (£8 z rodinného členství a £50 z celoživotního členství) na tento dětský fond. Kolik ale přesně stojí členský příspěvek se mi nepodařilo zjistit.

Způsoby financování:

Částečně je tato organizace financována z vlastních finančních rezerv, které vyplývají z vlastní poradenské i publikační činnosti či z členských příspěvků. Část finančních prostředků získává organizace ze státních dotací a grantů. A nezanedbatelnou částkou jistě přispívají četní sponzoři. Sponzorování této organizace je výhodné pro mnohé firmy i jednotlivce i z toho důvodu, že sponzorské dary jsou odečitatelnými položkami z daní.

Sponzoři:

Department for International Development - DFID , Department for Environment, Food and Rural Affairs - DEFRA through the Darwin Initiative, Headley Trust, Community Fund - přerozděluje peníze z loterií charitám , dobrovolníkům a místním skupinám, British Petroleum, The British Council, UNESCO

Partneři:

a) Domáci: Groundwork, Bristol City Council, Council for Environmental Education, University of Bath, King's College London, WWF, Shropshire County Council, Worcestershire County Council

Birmingham Development Education Centre

The Centre of the Earth (Urban Wildlife Trust, Birmingham)

Birmingham Botanical Gardens

Centre for Alternative Technology

Shropshire Wildlife Trust

b) Zahraniční: Bulharsko - Time- This is My Environment

Rumunsko - TER - Ecological Youth of Romania

Rusko - Russian Association of Environmental Education St. Petersburg

Trachet Retraining Institute, St Petersburg

Youth Ecological Centre - Omsk

Ukrajina - National Eco Centres

Roza Vetrov/Green City NGO

Litva - Children's Environmental School

Slovensko - Slovak Environmental Agency

Polsko - ODIEE - Centre for Environmental Education and Training

Indie - CEE - Centre for Environment Education, Ahmedabad